

Iñigo Astiz

Artea bai, politika ezta ere

«Franco sí, comunismo tampoco». Maisulana da txistea. Frankismo garaiko estutasunean sortu zen arren, balio du aurtengo urtearen errepassoa abiatzeko. *Charlie Hebdo* ager-kariaren aurkako Parisko atentatuekin piztu da 2015a gure inguruko pantailetan, eta Parisko Bataclan diskotekako atentatuekin itzali. Eta estutuz joan da esan daitekeenaren zakua bi mutur horien artean. Kolpean espazio publikoa galdu du debateak. Eta olatu horretan eroso fundamentalismorik guzreenak. Nafarroan muturreko kristauak errezoan jarri dira, adibidez, beren erlijio sentimendua ustez erasotzen duten Abel Azkona artistaren lanen aurrean; non eta Iruñeko erai-kinik tentsioz kargatuenean; non eta oraindik ere Mola eta Sanjurjo jeneral golpisten gorpuak gordetzen dituen erorien monumentuan eraikitako arte aretoan. Eta irudi horrek ere balio du aurten kultur esparruan gertatu direnei begiratzeko. Muturrekoa da Iruñeko adibidea, izan ere. Gatazka politikoan metari artea jarri nahi zioten estalki, eta horregatik erabaki zuten arte aretoa hor kokatzea udal agintariak. Estalkia lehertu, ordea, eta agerian geratu da egia: nekez osatuko ditu artearen giltza ttipiak zauri politikoak, zauri horiek tresna politikoak osatzeari uko eginez gero. Leloa irauliz, argia baita halakoetan asmoa: «Arte sí, política tampoco».

2035etik 2016ra

Datu kultural batzuk. UPNk 15 eserleku, Geroa Baik 9, EH Bilduk 8, Ahal Duguk 7, PSNk 7, eta Ezkerrak 2. Irauliz egin

da mapa politikoa Nafarroan, eta Bildu, Ahal Dugu eta Ezkerraren babesaz Uxue Barkos lehendakari izendatu izana kultur albiste ere bada. Lehenengoz izango dira Euskal Herri osoko aginte guneean elkarrizketarako prest dauden kultur agintariak. Aginte horren gaitasun eta mugak kontuan hartuta ere, hori da nobedadea: lehenengoz batu ahalko lirateke kultur politikez aritzeko mahai beraren bueltan Nafarroako Gobernuako kultur ordezkariak, Eusko Jaurlaritzako kultur ordezkariak eta EKEko ordezkariak. Lehenengoz egongo lirateke guztiak elkarri entzuteko prest. Batu ahalko lirateke esan dut, eta ez batuko dira, ze ez dirudi oraingoz inork datuari behar besteko garrantzirik aitortu dionik. Edonola ere, aukera hor dago, eta asko da hori orain arte izandakoaren aldean. Zenbakiak ematen dute. Zergatik behar luke ezinezko euskal kulturarekin Guggenheim museoarekin posible dena? Iaz sinatu zuten 20 urteko hitzarmena Eusko Jaurlaritzako eta Bizkaiko Aldundiko ordezkariak Guggenheim fundazioarekin. 20 urte. Horrek esan nahi du pasatuko direla launa gobernu (gutxienez), eta hitzarmenak jarraituko duela hor. Denbora telurikoa dirudi bi hamarkadako tarte horrek, normalean kultur politikak gidatzen dituen hauteskudentik hauteskundera arteko lau urteko tartearekin alderatuta. Horra euskal kulturari baliagarri izaten ahal zaion ikur bat.

Kristalezko oinarria du aluminio ametsak, halere. 2035 baino lehen, bertan da 2016a izan ere, eta Donostiako Kultur Hiriburutza abian izango da dagoeneko lerro hauek argitaratzen direnerako. Arduradunek mantra moduko baten gisan errepikatuko dute urtebetez kultura bizikidetzaren aldeko tresna izan daitekeela. SSD2016 proiektuko zuzendaritza taldearen hitzetan, proiektuak lagundu nahi baitu gizarte justuago, solidarioago eta errespetuzkoagoa lortzen. Ordea, bizikidetzaz gutxi izan da bizikidetzaren aldeko egitasmoko kideen artean. Eta hauteskunderak izan dira klabea. Maiztzeraz arte erpinez beteta zegoen antolakuntza mahaiak: EH Bildu Gipuzkoako Aldundian eta Donostiako Udalean, EAJ Eusko Jaurlaritzan eta PP Espainiako Kultura Ministerioan.

Eta martxo ostean berdindu da malda: EAJ Aldundian, Udalean eta Jaurlaritzan eta PP Ministerioan. Listo. Hedabideek hauspotuta, martxoan dena zen akusazio eta blokeo, apiriletik aurrera dena bilakatu zen bultzada eta akordio. Eta berriz dator kultur estalkiaren ideia. Gatazkak lantzeko uko egin zaie tresna politikoei, eta kultur tresnei eskatzen zaie orain amildegia konpontzeko. Artea bai, politika ezta ere. Edo Juan Luis Zabala kazetari eta idazleak ‘Kultura eta jolas parkeak’ artikuluan galdera bidez planteatu bezala bestela: «Zer hobe elkarbizitzarako, hezkuntza eta osasun zerbitzu publiko ongi hornitu eta unibertsalak baino? [...] Politikariek ezin lortu duten hori lortu behar du kulturak?».

Artea politizatzea ala politika estetizatzea, 2015era arte egingen du oihartzun Walter Benjaminen 1936ko ‘Artelana errepikagarritasun teknikoaren garaian’ artikuluko azken paragrafoko dilemak. Eta 2015ak argi azaldu du nora lerratu den 2016a. Bizikidetzaren aurka ezin mintzo, kulturaren aurka ere ezin mintzo, sortzaileen bizibidearen aurka ezin mintzo, soilik da kezka hiria bizikidetzaren erakusleiho bilakatu nahi dela, eta ez bizikidetzarako eztabaida gune. Zerbait galtzen dela debate politikoak debate kultural bihurtu nahi horretan. Petros Markaris idazle greziarrak eman zuen titularra Bilbon apirilean, bere herrialdea zartarazi duten politika ekonomikoen eguneroko ondorio beltza eleberri beltzen bidez kontatu duenak: «Europar Batasuna daukagu, eta diskurtso ekonomikoa baino ez du, ez du diskurtso politikorik. Inor ez da mintzo politikaz, denak ari dira ekonomiaz!».

Talka, kontrola, iraupena

Donostiako Tabakalera kultur zentroa zabaldu, Donostiako Kortxoenea gaztetxea itxi. Aste gutxiko tartearekin eta metro gutxiko distantziarekin eskaini digu 2015ak kultur ereduen talkari buruzko ikurra, non eta Europako kultur hiriburu izango denean, noiz eta hiruburutza urtea hasi

baino hilabete gutxi lehenago. Diseinuzkoa dirudi ia, hain garbi eta hain deigarri. Kasik enkarguzko logo bat irudikatzeke zer bizikidetzaz zaila duten gizarte zibiletik sortutako ekimenek eta erakunde publikoek gidatutakoek. Baina ez da izan urteko ikur bakarra. Izan ere, mende erdia bete du aurtun Durangoko Azokak eta 50 urteko esperientzia horri erreposoa emateko baliatu du urteurrena Gerediaga Elkar-teak. Gizarte ekimenetik sortutako egitasmoek erakunde publikoekin izan ditzaketen gorabeheren buruzko gidaliburu moduko bat ere bada horregatik azokaren historia biltzen duen *Durangoko Azoka 1965-2015* liburua. Boterean zirentzako ezker abertzaletik gertukoegi izan dira luzaro Gerediaga Elkartekoak, eta ezker abertzalearentzako berriz ofizialistegi. Eta bi mutur horien arteko funambulismo ariketa bat deskribatzen du liburuak. Eusko Jaurlaritzak azoka bere gain hartzeko asmoa aipatzen du liburuan, adibidez, 1983tik 2002ra arte Gerediagako lehendakari izan den Antton Mari Aldekoa-Otalorak. Jaurlaritzakoaren ahotsean lehenik: «Zuek zer behar dozue? Geuk ipiniko ditugu. Guk jarriko dugu sekretarioa, azafata bi». Eta bere erantzuna ondoren. «Ez, ez, Azoka Gerediagarena da». Liburua idatzi duen Jesus Mari Arruabarrena idazleak hori askotan gertatu ote zaion galde-tzen dio orduan, eta argia da Aldekoa-Otaloraren erantzuna: «Ondiño be tentazioa badagoela esango nuke. Azken batean denen nahia kontrola da». Gomazkoa behar du titaniozko hitzarmenak hemen, gatazkatsua noski, debatera zabaldua, diru publikoak eskatzen duen kontrolaren menpekoa, baina hitzarmena beharrezko da. Nekeza izango da bestela euskal kultura biziraupen estratiatiatik harago eramatea.

Ereduak badaude. Hobetu daitezke ziur, debatitu beharko da haiei buruz, baina egon badaude. Ereduen eredu aurkeztu zuen ekainean Joxean Muñoz Eusko Jaurlaritzako ordezkariak Musika Bulegoa izeneko musikagintza enpresak, aretoak eta musikariak batzen dituen erakunde mistoa.

Sektorekako eta alorkako sakabanaketa ez da batere ona izan, eta oso garrantzitsua da elkarte guztiak biltzea elkarte berri batean,

eta elkarte hori izatea Jaurlaritzarekin batera musika alorrean egin behar diren kultur politikak definituko dituen.

Ereduen eredu esan dugu, Muñozek ere ereduen eredu aurkeztu zuelako.

Industriako alor bakoitzak lortu du bere jarrera partikularraz harago begiratu eta formula komun batera heltzea. Horrek gardenagoa, arinagoa eta eraginkorragoa bilakatzen du sektore publikoaren eta pribatuaren arteko kudeaketa.

Eta ezinezkoa al da hori euskal kulturari? Kongsentsu garbirik irudikatu beharrik ez dago, debatea izan daiteke interesgarria.

Munduko literaturarik onena

«Literatura batek, sendotzeko, gatazka behar du bere barruan». Ibon Egaña ikerlariarena da lerrobua, eta 2015ean kaleratutako *Izan gabe denaz* liburuaren harira egindako deskubrimendua du oinarri. Izan ere, 1975etik 2005era egindako euskal hedabideetako literatur kritikak aztertzen ditu Egañak lan horretan, eta deigarria da datua. Ikertutako 2.300 literatur kritiketatik, positiboa edo oso positiboa da kritika baloratiboen %84. Bestela esanda: euskal literatur produktzioa 10 liburutik 8 onak edo oso onak dira. Eta beraz bi aukera daude: edo a, munduko literaturarik onena dugu, eta ez dirudi kasua hori denik, edo bestela b, zerbaitek bultzatzen ditu kritikariak liburuen bertuteak puztera. Protekzionismo moduko bat aipatzen du Egañak.

Pentsatzen da euskal liburu baten kritika negatiboa egiten baduzu, nolabait ere literatura horren kontrako ahotsekin bat egiten ari zarela. Baina, nire iritzian, justu kontrakoa gertatzen da. Literatura batek, sendotzeko, gatazkak behar ditu bere barruan, estetika ezberdinen lehia, eta kritika. Protekzionismoak baino gehiago garatzen du horrek literatura.

Baina gaizki ematen du debateak argazkian, nonbait.

Ukoa ere ukatu dute, adibidez, 2015eko Euskadi Sarietan. Ez da izan urteko polemika bakarra sarietan, baina hona jolas

bat: topatu diferentzia epaimahaiak saritutakoen egile zerrendaren eta sariketa egunean aipatu ziren saritutako egileen artean. Epaimahaiaren zazpi izeneko zerrenda lehenik: Mikel Peruarena Ansa, Martin Olmos, Juan Garzia, Yolanda Arrieta, Ana G. Lartegi, Joxe Azurmendi eta Joseba Zulaika. Eta sariketa eguneko ekitaldian aipatutakoen zerrenda sei izenekin: Martin Olmos, Juan Garzia, Yolanda Arrieta, Ana G. Lartegi, Joxe Azurmendi eta Joseba Zulaika. Horixe, Mikel Peruarena Ansaren izenik ere ez zen aipatu sari banaketa ekitaldian. Saria ez zela emango soilik, idazleak uko egina ziolako, haren izenik aipatu gabe. Desagertuta. Izan ere, *Su zelaiak* izan zen 2014ko libururik onena epaimahaiaren arabera, baina saria jasotzeari uko egin Peruarenak eta euskal eleberririk onenaren saria eman gabe geratu zen ekitaldian. Are baita haren izena eta ukoaren arrazoiak aipatu ere egin gabe. Baina, azaldu, azaldu zituen bere ukoaren argudioak idazleak.

Euskarazko sormena bultzatu nahi bada, ezinbestekoa da bestelako neurriak erabakitzea eta sortzea. Urtean behin egile bati milaka euro batzuk ematea ez da aski, inondik inora ere, sormena sustatzeko lana egintzat jotzeko.

Eta egin zituen proposamen pare bat ere: sortzaileentzako estatutu fiskal berezia eta liburu bakar bat nabarmendu beharrean hamar bat lan azpimarratzea. «Boteprontoan» egindako proposamenak biak ere idazleak onartu zuenez, baina hortxe halere. Deseroso Peruarena Ansa larriki saritu zutelako, baina baita debaterako gogoz ere. Eskutitz amaieran dator: «Ez da hau desio nuen egoera, baina, besterik ezean, balioko ahal du eztabaidan eragiteko». Baina eztabaidarik ez ekitaldian, eta ezta eztabaidaren aipamenik ere. Ez da kasualitatea. Kontra daudenak eta ñabardurak egiten dituztenak kontatzeari utziz gero borobil ateratzen da portzentajea beti: %100 alde. Eta txistea irudi lezakeen arren, asko da portzentaje horretan falta dena. Denak ados, ni ezta ere. 🍷